

آشنایی با:

نظام آموزش از راه دور و کاربرد آن در آموزش بخش تعاون

از: اکبر دهدشتی

وزارت تعاون جهت پاسخگویی به نیازهای آموزشی بخش تعاون و دستیابی به اهداف والای آن، از شیوه‌های مختلف بهره‌برداری می‌نماید که نظام آموزش از راه دور که از نظامهای نوین و فراگیر آموزشی می‌باشد از جمله آنها بوده و اجرای آزمایشی آن نیز اخیراً جامه عمل به خود پوشیده است.

شایان ذکر است که دانشگاه پیام نور در حال حاضر تنها دانشگاه موجود در جمهوری اسلامی ایران است که بر اساس نظام آموزش از راه دور به فعالیت اشتغال داشته و در توسعه و تکامل این نظام قدمهای مؤثری بر می‌دارد.

مقاله حاضر چکیده و گزیده‌ای است از کتاب مجموعه مقالات اولین سمینار تخصصی آموزش از راه دور که به ابتکار دانشگاه مذکور در اردیبهشت ماه ۱۳۷۱ برگزار شده و در آن اساتید، محققان و پژوهشگران کشور در قلمرو نظام آموزش از راه دور و در شرح ویژگیها و تفاوت‌های آن با آموزش حضوری قلمفرسائی نموده‌اند.

از آنجا که این نظام آموزشی با بهره‌مندی از ساختاری ویژه و ظرفیت پوشش گسترده در اکثر کشورهای جهان از جمله ایران به مرحله اجرا در آمده و در اجابت نیاز شدید نسل جوان به تحصیلات دانشگاهی از توفیق نسبی مطلوبی برخوردار بوده، لذا به منظور آشنایی و شناخت مخاطبین ماهنامه تعاون بخصوص کارشناسان ذی‌ربط و با عنایت به لزوم بهره‌گیری هرچه بیشتر از این نظام در بخش تعاونی، اقدام به چاپ این مقاله می‌نمائیم.

- در دهه‌های اخیر بسبب اینکه نظام آموزش حضوری کفایت پاسخگویی به نیازهای آموزشی را نمی‌داد از این رو پژوهشگران و محققان، تحقیقات دامنه‌داری را شروع و به انجام رساندند که حاصل آن نظام آموزش از راه دور است.

آرمانها و آرزوهای آنان قرین بود. محروم ماندند، از این رو پژوهشگران و محققان در کشورهای مختلف بنابه شرایط و مقتضیات حاکم بر سرزمینشان و همچنین به منظور پر کردن خلاء ناشی از آهنگ رشد و توسعه و شکاف عظیم بین کشورهای صنعتی و در حال رشد، تحقیقات دامنه‌داری را شروع و به انجام رساندند که حاصل آن نظام آموزش از راه دور می‌باشد که تحت عناوینی از قبیل «آموزش باز»، «آموزش از راه دور»، «آموزش مکاتبه‌ای»، «دانشگاه هوایی»، «دانشگاه آزاد»، در کشورهای پیشرفته با رشد کمی و کیفی تدریجی و گام به گام اشاعه و توسعه یافت، ولی در جوامع در حال توسعه از جهت کمی با پیشرفت با رشد سریع همراه بوده و بدین لحاظ با معضلات متعدد و لاینحلی که عمدتاً

نسل دیگر نام برد.

از آنجا که این نظام ناظر به تحول و تکامل جامعه نیز می‌باشد الزاماً بایستی با خصیصه‌های ثابت و انعطاف هماهنگ باشد؛ براین اساس در دهه‌های اخیر بسبب اینکه نظام آموزش سنتی (آموزش حضوری) به دلیل محدودیت در امکان توسعه و گسترش، کفایت پاسخگویی به نیازهای آموزشی را عموماً و آموزش عالی را خصوصاً نمی‌داد و خیل مشتاقان ورود به مراکز آموزش عالی از دستیابی به فرصت‌های مناسب تحصیلی که با

مقدمه:

نظام آموزشی هر کشور مسئولیت خطیر تعلیم و تربیت افراد و تأمین نیروی انسانی متخصص و همچنین دستیابی به هدفهایی را به عهده دارد. این نظام از مقاطع تحصیلی مقدماتی تا دانشگاهها و مراکز پژوهشی را در بر گرفته و از آن می‌توان به عنوان منبع اصلی تأمین نیروهای لازم برای برنامه‌ریزیها، تداوم بخش هویت - فرهنگ سنت‌های جامعه، عامل تحول و تکامل، برترین خواسته مردم، انتقال دهند میراث عملی - فرهنگی از نسلی به

در ارتباط با کمبود کادر هیأت علمی، مواد چاپی و مسایل مالی می‌باشد، مواجه شدند. همانگونه که اشاره گردید مؤسسات آموزش از راه دور، در هر کشوری بنابه مقتضیات آموزشی خاص آن کشور تأسیس شده‌اند، برای مثال استرالیا قریب ۸ میلیون متر مربع مساحت دارد و جمعیت آن حدود ۱۶ میلیون نفر است و به طور متوسط در هر کیلو متر مربع ۱۷ نفر زندگی می‌کنند و در نتیجه، گستردگی خاک و پراکندگی جمعیت مهمترین عامل پیدایش و رواج آموزش از راه دور در آن کشور است. در کانادا نیز مسئله بعد مسافت و عدم دسترسی داوطلبان تحصیلات عالی نیز به همین ترتیب و منوال یعنی توسل به آموزش از راه دور تا حد زیادی مرتفع گردیده است. در کشورهایمانند چین و هندوستان عامل اساسی گرایش به نظام آموزش از راه دور تراکم جمعیت و عدم تکافوی ظرفیت مؤسسات آموزش عالی موجود و محدودیت بودجه و امکانات می‌باشد.

در امریکا، انگلستان، فرانسه، آلمان و ژاپن، مسئله آموزش بزرگسالان و تداوم آموزش آنان، آشنایی با علوم و مهارت‌های جدید از جمله عوامل مهم تأسیس مؤسسات آموزش از راه دور است. در پاکستان و ایران کثرت متقاضیان تحصیل در دانشگاهها، نیاز به تربیت کادر آموزشی مدارس و ایجاد فرصت ادامه تحصیل برای کارمندان، در تأسیس و راه‌اندازی مؤسسات آموزش از راه دور نقش اساسی و عمده ایفا کرده‌اند. در اغلب کشورهای آفریقایی، نارسایی مؤسسات آموزش ابتدایی، متوسط و عالی و تنگناهای اقتصادی سبب شده است تا آموزش از راه دور بعنوان یک نظام کم هزینه تا حد زیادی جایگزین نظام آموزش سنتی گردد.

با مروری بر علل و چگونگی پیدایش نظام آموزش از راه دور در می‌یابیم که این نظام تحت شرایط کاملاً متفاوت می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد. بدین لحاظ، نظام مذکور که از قابلیت انعطاف زیادی برخوردار است برای هر کشوری در هر سطحی از رشد

- علل پیدایش نظام آموزش از راه دور را باید در نارسائیهای موجود در نظام آموزش عالی جستجو کرد زیرا ضوابط و مقررات آموزش نظام اخیر مانع از ورود تعداد کثیری از افراد مستعد به دانشگاه می‌شد.

- مطالعات نظام آموزش جهان از جانب یونسکو نشان می‌دهد که در حال حاضر اکثر کشورها از نظر کادر آموزشی در مقاطع ابتدائی، متوسطه و عالی در مضیقه‌اند و هنوز فرصت تحصیلی یکسان برای همگان ایجاد نشده است.

که باشد. متناسب با اوضاع و شرایط و نیازهای آموزش آن کشور قابل بهره‌برداری است. فراهم آورد.

پیدایش نظام

در مقایسه با نظام آموزش عالی سنتی ما، نظام آموزش از راه دور بسیار جوان و کم تجربه است البته صور گوناگون آموزش از راه دور از دیر باز وجود داشته است اما این نظام با ویژگی‌های کنونی خود از اواسط دهه شصت میلادی در اروپا شکل گرفت و در خلال سالهای گذشته با سرعت خارق‌العاده‌ای در سراسر جهان رواج یافته و برای خود جایگاه و اعتبار والائی کسب کرده است. علل پیدایش نظام آموزش از راه دور را باید در نارسائیهای موجود در نظام آموزش جستجو کرد، زیرا ضوابط و مقررات آموزش نظام اخیر مانع از ورود تعداد کثیری از افراد مستعد به دانشگاه می‌شد و امکان ادامه تحصیل را برای همیشه از آنان سلب می‌کرد. اغلب این افراد یا شاغل بودند، یا در نقاط دور دست زندگی می‌کردند و یا به علت ناتوانی جسمی نمی‌توانستند در دانشگاههای سنتی حضور یابند. عده دیگری از داوطلبان تحصیل نیز وجود داشتند که به علت تحولات حاصله در علوم و فنون، نیاز به طی دوره‌های تخصصی جدید داشتند تا بتوانند خود را برای کار با وسایل و ماشین‌آلات مدرن آماده سازند، زیرا تخصص‌های قبلی آنان دیگر مورد نیاز نبود. عواملی که بر شمردیم همراه با نیروی بالقوه سیاسی داوطلبان تحصیل، رسانه‌های نوین ارتباطی و بروز تحولات اساسی در نگرش‌های تربیتی،

وضعیت کنونی نظام

مطالعات نظام آموزش جهان از جانب یونسکو نشان می‌دهد که در حال حاضر اکثر کشورها از نظر کادر آموزش در مقاطع ابتدائی، متوسطه و عالی در مضیقه‌اند و هنوز فرصت تحصیل یکسان برای همگان ایجاد نشده است. به علاوه تعداد کثیری از مؤسسات آموزشی از نظر مالی تحت فشارند و نیاز به آموزش بزرگسالان بیش از پیش محسوس است. برای فائق آمدن بر این معضلات، راه‌حل‌های گوناگون مطرح شده که از میان آنها، کاربرد نظام آموزش از راه دور بیش از همه مورد توجه قرار گرفته است، بدین لحاظ یونسکو و سازمان عمران ملل متحد سرمایه‌گذاری مالی و انسانی قابل ملاحظه‌ای برای ارتقای آموزش از راه دور در سطح جهان کرده‌اند. کشورهای آفریقایی آسیائی و آمریکای لاتین همه ساله کمک‌های کارشناسی و مالی فراوانی برای پیشبرد اهداف آموزش از راه دور خود از این سازمانها دریافت می‌نمایند. به عنوان نمونه، پاکستان، هندوستان و سریلانکا توانسته‌اند با مساعدت یونسکو و سازمان عمران ملل متحد در مقیاس وسیعی به ارائه آموزش از راه دور بپردازند، به طوری که اکنون دانشگاه باز علامه اقبال پاکستان، دانشگاه باز ایندیرا گاندی هندوستان و دانشگاه باز سریلانکا، پوشش سراسری دارند و در ارتقای سطح آموزش عالی و تأمین

- دانشگاه فرن آلمان که یکی از معتبرترین مؤسسات آموزش از راه دور در جهان می باشد در تمام مقاطع تحصیلی دانشگاهی فعالیت داشته و ۱۲۰ هزار دانشجو دارد.

- طبق مطالعات انجام شده توسط دانشگاه «باز» انگلستان این نتیجه بدست آمده که هزینه تحصیلی هر دانشجوی نظام آموزش از راه دور تقریباً یک هشتم دانشجوی نظام آموزش حضوری است.

نیروی انسانی متخصص در این کشورها سهم به سزایی داشته اند. نظام آموزش از راه دور در کشورهای پیشرفته هم توفیق زیادی داشته اند و در این کشورها از مدرن ترین رسانه های آموزشی استفاده می شود؛ در انگلستان، کانادا، آمریکا، استرالیا، کلاسهای آموزش دور کامپیوتری مراحل آزمایشی را پشت سر گذاشته اند و به شکل روز افزونی به کار برده می شوند.

ماهوره های مخابراتی هم مسئله پوشش فراگیر را حل کرده و برنامه های آموزشی تلویزیونی به سهولت در اقصی نقاط این کشورها پخش می شود. در بعضی از موارد نیز امکان پرسش و پاسخ از راه دور میان اساتید و دانشجویان به صورت تلویزیونی فراهم آمده است به عنوان نمونه، مؤسسه آموزشی بزرگسالان آمریکا که برنامه های خود را به صورت تلویزیونی ارائه می کند، بیش از ۷۰۰ هزار دانشجو دارد به دلیل بالا بودن کیفیت دوره های آموزشی این مؤسسه دانشگاهی استنتی آن کشور هم از طریق ماهواره از برنامه های آموزش تلویزیونی استفاده می کنند. دانشگاه باز انگلستان که اولین مؤسسه آموزش از راه دور در جهان است، برنامه های آموزشی بسیار متنوعی دارد و از رسانه های گوناگون مؤسسه آموزشی از قبیل کتب درسی خود آموز، نوارهای صوتی و تصویری، کیت های آموزشی فیلم، اسلاید، رادیو، تلویزیون، کامپیوتر و تلفن بهره می جوید. این دانشگاه در مقاطع کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکترا فعالیت آموزشی دارد و بیش از ۱۲۰ هزار دانشجو را تحت آموزش قرار داده است. دانشگاه فرن آلمان هم یکی از معتبرترین

بیش از ۲۰ میلیون دانشجو برای طی دوره های کوتاه مدت و دراز مدت فنی، حرفه ای، تکمیلی، تطبیقی و دوره های کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری، در مؤسسات آموزش از راه دور جهان مشغول به تحصیل باشند. چنانچه ارقام مربوط به دانش آموزان مقاطع ابتدائی و متوسطه را که به طریق آموزش از راه دور به تحصیل از راه دور اشتغال دارند به رقم قبلی اضافه کنیم، ملاحظه می شود که تعداد کل بالغ بر هفتاد میلیون می گردد. جالب اینجاست که اغلب این افراد در کشورهای در حال توسعه زندگی می کنند و در صورت عدم وجود نظام آموزشی از راه دور نمی توان معلوم کرد که چند درصد از آنان می توانستند به تحصیل علم بپردازند؟

علل و جهات تمایل کشورها به نظام آموزش از راه دور

برای این امر دلایل متعددی وجود دارد که اهم آنها بشرح زیر است:

الف - آموزش از راه دور مقرون بصره است و طبق مطالعات انجام شده توسط دانشگاه «باز» انگلستان این نتیجه بدست آمده که هزینه تحصیلی هر دانشجوی نظام آموزش از راه دور تقریباً یک هشتم دانشجوی نظام آموزش سنتی است.

ب - رسانه های مورد استفاده نظام آموزش از راه دور قدرت پوششی بسیار زیادی دارند که کتابهای درسی خود آموز و رادیو تلویزیون از با اهمیت ترین آنها است.

ج - اکثر دانشجویان آموزش از راه دور شاغلند و این نکته حائز اهمیت زیادی است زیرا برنامه های مؤسسات آموزشی از راه دور به گونه ای تنظیم شده که اوقات فراغت دانشجویان را پر می کند.

د - نظام آموزشی از راه دور انعطاف زیادی دارد و به دانشجویان اجازه می دهد که در زمان دلخواه به تحصیل بپردازند و این امر به نوبه خود باعث افزایش تعداد افراد تحصیل کرده در سطح کشور می شود.

ه - مؤسسات آموزش از راه دور به

مؤسسات آموزش از راه دور در سطح جهان می باشد و ساختار آموزشی و رسانه های مورد استفاده آن کمابیش به دانشگاه «باز» انگلستان شباهت دارد. این دانشگاه، در تمام مقاطع تحصیلی دانشگاهی فعالیت داشته و تعداد دانشجویان آن بالغ به ۱۲۰ هزار نفر می گردد.

طبقه بندی مؤسسات آموزش از راه دور جهان

گرچه این امر به سادگی امکان پذیر نیست لکن به اجمال می توان این گونه مؤسسات را با عنایت به ماهیت کار آنان و اشکال زیر تفکیک نمود.

الف - مؤسسات آموزشی مستقل، که به هیچ یک از دانشگاهها و مؤسسات آموزشی دیگر وابسته نبوده و استقلال کامل دارند.

ب - مؤسسات آموزشی نیمه مستقل، که غالباً به یک دانشگاه سنتی وابسته هستند.

ج - مؤسسات آموزشی غیر مستقل که معمولاً برای ارائه دوره های کوتاه مدت دایر شده اند و بطور کامل به یک سازمان یا مؤسسه بزرگتر وابسته هستند.

تعداد مؤسسات آموزش از راه دور جهان ورشته ها و دروسی که ارائه می کنند بسیار زیاد و متنوع است. بر طبق آمار موجود در مرکز بین المللی آموزش از راه دور مستقر در دانشگاه «باز» انگلستان در حال حاضر بیش از ۴۰۰۰ مؤسسه آموزش از راه دور درجهان وجود دارد که در مجموع ۱۰ هزار درس را در مقاطع گوناگون ارائه می نمایند. در مورد تعداد دانشجویان آموزش از راه دور اطلاعات موثقی در دست نیست، اما تخمین می زنند که

- نظام آموزش از راه دور انعطاف زیادی دارد و به دانشجویان اجازه می‌دهد که در زمان دلخواه به تحصیل بپردازند و این امر به نوبه خود باعث افزایش تعداد افراد تحصیل کرده در سطح کشور می‌شود.

- برای اولین بار در ایران در سال ۱۳۵۰ دانشکده‌ای در دانشگاه ابوریحان بیرونی برای ارائه آموزش از راه دور و به طریق مکاتبه‌ای شکل گرفت. که با نام «دانشکده مکاتبه‌ای» فعالیت خود را آغاز نمود.

آموزش و پرورش ابتدائی، اقتصاد تعاون روستائی، مدیریت خدمات بانکی (مقطع فوق دیپلم) مدیریت خدمات فنی (مقطع فوق دیپلم) به فعالیت خود ادامه داده این دانشکده بعدها به تعداد دانشجویان و رشته‌های تحصیلی خود افزود و به دو دانشکده (علوم انسانی و اجتماعی) و (علوم تفکیک شد. در سال ۱۳۵۵ واحد جدیدی در سازمان مرکزی این دانشگاه شکل گرفت و به نام (کالج‌های منطقه‌ای) معروف شد که شعبات جدیدی از دانشگاه را در مناطق مختلف کشور تأسیس و اداره می‌کرد.

دانشجویان دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشکده علوم و کالج‌های منطقه‌ای از طریق آزمون ورودی و از میان کارکنان وزارت آموزش و پرورش و مؤسسه‌ها و وزارتخانه‌هایی که با دانشگاه قرارداد داشتند، پذیرفته می‌شدند، هر داوطلب صرفاً می‌توانست در رابطه با شغل و محل خدمت خود، رشته تحصیلی مناسب را انتخاب کند و با ارائه معرفی نامه از سازمان مربوط ثبت نام کند. آموزش از راه دور در دانشگاه ابوریحان بیرونی، تلفیق مجموعه‌ای از ابزارهای آموزش حضوری و آموزش از راه دور بود، کتاب و مواد چاپی محور اصلی این ابزار به شمار می‌آمد و درحقیقت اساس آموزش مکاتبه‌ای را تشکیل می‌داد. به منظور ارائه خدمات آموزشی و سنجش آن از مواد و مطالب درسی، کتب و مطالب مفید جنبی، آزمونهای درسی ضمن سال، مواد کمک آموزشی، کتابخانه، دفترچه‌های مخصوص

ارائه آموزش از راه دور و به طریق مکاتبه‌ای شکل گرفت که مقدمات آن از سال ۱۳۴۸ به بعد فراهم آمده بود؛ این دانشکده، که با نام «دانشکده مکاتبه‌ای» فعالیت خود را در چهار رشته تحصیلی آغاز کرده بود، به زودی در رشته‌های تحصیلی زیر: شیمی، طبیعی، فیزیک، ریاضی، زبان و ادبیات فارسی،

اعضای هیأت علمی تمام وقت نیاز کمتری دارند و این موضوع با عنایت به کمبود کادر آموزشی که از معضلات جهانی است اهمیت بسیاری دارد، مضافاً اینکه نظام آموزش از راه دور این کمبود را با رسانه‌هایی از قبیل کتاب خود آموز و تلویزیون و کامپیوتر جبران می‌نماید. شایان ذکر است که نظام آموزش از راه دور، طی مدت کوتاهی که از عمر آن می‌گذرد، با مشکلات و نارسائی زیادی مواجه بوده است. با این حال با شتاب زیاد در این مسیر پر فراز و نشیب به راه خود ادامه داده و هرگز از حرکت باز نایستاده است.

تاریخچه آموزش از راه دور در ایران

برای اولین بار در ایران در سال ۱۳۵۰ دانشکده‌ای در دانشگاه ابوریحان بیرونی برای

– بعد از انقلاب و پس از مطالعات و بررسیهای اولیه توسط اولیای امور آموزش عالی کشور «دانشگاه پیام نور» در سال ۱۳۶۶ تأسیس و راه اندازی شد.

– با توجه به نگرش قانون اساسی به تعاون به عنوان یک بخش از اقتصاد جمهوری اسلامی ایران، ملاحظه می شود در قبال تعاونیها وظایف آموزشی خطیری به عهده دولت و مآلاً وزارت تعاون قرار داده شده است.

(ویدئو)، نوارهای صوتی (ضبط صوت)، آموزشگرهای کامپیوتری و کتابهای آزمایشگاهی، البته در دانشگاه پیام نور محور اصلی آموزش کتاب است و از سایر مواد در بعضی از دروس استفاده می شود و روش سنجش و ارزیابی بر پایه پرسشنامه های درسی، حل تمرین ها، امتحانات میان ترم، انجام پروژه و یا سایر مواردی که توسط استاد درس تعیین می شود استوار است و حداکثر ۲۵ درصد نمره به پر کردن پرسشنامه ها و حداقل ۷۵ درصد بقیه نمره درس به امتحان پایان ترم نیمسال اختصاص دارد. سئوالات اغلب این امتحانات در سازمان مرکزی تهیه و تدوین می شود و امتحانات مربوط همزمان در مراکز انجام می گیرد.

ضرورت استفاده آموزش از راه دور در آموزش بخش تعاونی

مقدمتاً لازم به ذکر است که طبق مقررات قانون بخش تعاونی اقتصاد جمهوری اسلامی ایران، مصوب شهریور ماه ۱۳۷۰، اهم وظایف آموزشی وزارت تعاون به شرح زیر است:

الف – اجرای برنامه های ترویج و آموزش تعاون برای تفهیم و تعمیم روشها و برنامه های مختلف و انتشار کتب و نشریات مورد لزوم تعاونیها.

ب – کمک به فعالیت های تبلیغاتی، آموزش، فرهنگی، علمی، تحقیقاتی و صنعتی لازم برای بخش تعاونی با همکاری اتحادیه های تعاونی.

ج – راهنمایی مسئولان تعاونیها در امور حقوقی، مالی، اداری و هدایت آنها در جهت استفاده از روشها و سیستم های بهتر.

ضمناً با توجه به نگرش قانون اساسی به تعاون به عنوان یک بخش ملاحظه می شود در قبال تعاونیها وظایف آموزشی خطیری به عهده دولت و مآلاً وزارت متبوع قرار داده شده است.

شک نیست که برای پاسخگوئی به نیازهای آموزش بخش تعاونی، تلاش وسیع و

کشور در اندیشه تأسیس دانشگاهی بودند که قادر به ارائه آموزش از راه دور باشد. پس از انجام مطالعات مقدماتی، دانشگاه آزاد ایران در سال ۱۳۵۲ با هدف افزایش ظرفیت پذیرش نظام آموزش عالی ایران برای تربیت نیروی انسانی متخصص و کارآمد تأسیس شد، لیکن بانیان این مؤسسه متوجه شدند که جذب و تأمین کادرم تخصص و واجد شرایط بسیار دشوار و پر هزینه بوده و علاوه بر آن عدم وجود پرسنل مجرب و صاحب نظر در زمینه آموزش از راه دور در سطح کشور و تراکم کار بیش از حد گروه های تهیه درس و کار آماده سازی متون درسی و مواد دیداری - شنیداری و مجموعه های آموزشی و کمک آموزشی و مسایل و مشکلات مالی و عوامل دیگر باعث شد که دانشگاه آزاد ایران بدون داشتن فارغ التحصیل در سال ۱۳۵۹ به کار خود خاتمه دهد.

دانشگاه پیام نور

از سال ۱۳۵۹ تا سال ۱۳۶۶ آموزش از راه دور در ایران وجود نداشت اما در خلال این سالها اولیای امور آموزشی عالی کشور، اندیشه تأسیس مؤسسه آموزش عالی دیگری را در سر می پروراندند و پس از انجام مطالعات و بررسیهای اولیه دانشگاه پیام نور در سال ۱۳۶۶ تأسیس شد و این دانشگاه تنها دانشگاه موجود در جمهوری اسلامی ایران است که براساس نظام آموزش از راه دور (نظام آموزش باز) تأسیس شده است. مهمترین مواد آموزش در دانشگاه فوق عبارتند از کتابهای خودآموز، کتب جنبی، نوارهای تصویری

مکاتبه با استادان برای رفع اشکالات درسی، آموزشهای حضوری و امتحانات پایان نیمسال تحصیلی استفاده می شد. سازماندهی و گردش کار دانشکده علوم انسانی و اجتماعی و دانشکده علوم، بنا بر ضرورت های خاص در قالب نظام آموزش مکاتبه ای شکل گرفته بود. سازمان مرکزی خود دارای واحدهایی در زمینه های امور دانشجویی، تولید و چاپ مواد آموزشی و بسته بندی و ارسال دروس بود، لیکن تشکیلات منطقه ای وجود نداشت. دانشکده علوم انسانی و اجتماعی با استفاده از فضای آموزش دانشگاهها یا دبیرستانها، نسبت به برگزاری کلاسهای منطقه ای رفع اشکال اقدام کرده بود و دانشکده علوم پایه نیز به لحاظ تلفیق آموزش از راه دور و آموزش حضوری، به ویژه آموزش کاملاً حضوری در سال آخر تحصیلی در تهران کلاس درس دایر کرده بود. مرکز کالجهای منطقه ای نیز دارای دوازده واحد اداری - آموزشی در دوازده منطقه کشور بود لیکن از نظر خدمات نهادی (کادر هیأت علمی، چاپ مواد آموزشی و تدوین برنامه ها) به طور کامل تابع خدمات ارائه شده از سوی دانشکده علوم انسانی و اجتماعی بود.

دانشگاه ابوریحان بیرونی در سال ۱۳۵۹ به کار خود خاتمه داد. این دانشگاه در خلال سالهای ۵۹ - ۵۰ در مجموع ۱۷۷۹ نفر در مقطع کاردانی و ۱۳۰۵ نفر در مقطع کارشناسی فارغ التحصیل داشته است.

یک سال پس از تأسیس نظام آموزش مکاتبه ای در دانشگاه فوق یعنی در سال ۱۳۵۱، دست اندرکاران امور آموزش عالی

شک نیست که برای پاسخگویی به نیازهای آموزشی بخش تعاون، تلاش وسیع و گسترده‌ای باید به عمل آید و تحقق این امر مستلزم استفاده از کلیه امکاناتی است که در این زمینه می‌توان به کار گرفت.

– شایان توجه است که دیگر نمی‌توان با روش‌ها و ابزار سنتی به امر آموزش در محدوده مورد نظر پرداخت، از این رو، روی آوردن به نظام‌های آموزشی پویاتر و کارآمدتر و فراگیر امری اجتناب‌ناپذیر است.

– براساس تجارب چندین ساله و بررسیها و مطالعات انجام شده، این نتیجه بدست آمده، که عده‌ای از مدیران، بازرسان، کارکنان و اعضاء تعاونیها گرچه رغبت و علاقه کافی برای آموزش‌های مختلف دارند لیکن عمدتاً بسبب در اختیار نداشتن اوقات کافی و همچنین بعد مسافت قادر به شرکت در کلاسهای حضوری نیستند.

ملاحظه می‌شود که نظام مورد نظر همان نظام آموزش از راه دور است که همانگونه که اشاره شد شکل جدیدی از آموزش در جهان به شمار می‌رود که امروزه به دلیل ویژگیهای خاص خود در اکثر کشورها و منجمله کشور خودمان به مرحله اجرا درآمده و اهمیت وجودی آن آشکار گشته است. البته این نظام متأسفانه در خارج از فضای دانشگاه و حتی برای برخی از دانشگاهیان مقبولیت لازم را نیافته، لیکن این امیدواری وجود دارد که در آینده نزدیک با اقبال همگان روبرو شود.

شایان ذکر است که برخی از صاحبزنان، این نظام آموزشی را قطع نظر از این که مکمل آموزش حضوری است، دارای کاستی‌هایی نیز می‌دانند از جمله اینکه «نظام آموزشی از راه دور در آینده نزدیک به یک نظام ماشینی تمام عیار تبدیل خواهد شد و داوطلبان آموزش را از محاسن آموزش حضوری و ارتباط عاطفی آن با معلم و کلاس محروم خواهد نمود». البته این موضوع یا کاستی و نظایر آن، نمی‌تواند محاسن عمده و نقاط قوت نظام آموزش از راه دور را تحت الشعاع قرار داده و یا تخطئه نماید.

بنابراین به نظر می‌رسد با عنایت به مجموعه اطلاعات فوق و با امعان نظر به مشکلات موجود در اشاعه آموزش حضوری در بخش تعاونی، باید نظام آموزش از راه دور را پایگاهی مطمئن در قلمرو آموزش و در کنار و همراه آموزش حضوری دانسته و بدین ترتیب با بهره‌مندی از ساختاری ویژه از آموزش، در این برهه از زمان به نیازهای آموزشی بخش تعاونی پاسخ شایسته و در خور اعتبار، احترام و حیثیت این بخش بدهیم.

منابع مورد استفاده:

- ۱- قانون بخش تعاونی اقتصاد جمهوری اسلامی ایران.
- ۲- برنامه دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بخش تعاونی.
- ۳- مجموعه مقالات اولین سمینار تخصصی آموزش از راه دور دانشگاه - پیام نور.

آموزش‌های مختلف دارند، لیکن عمدتاً بسبب در اختیار نداشتن اوقات کافی و همچنین بعد مسافت قادر به شرکت در کلاسهای حضوری نیستند، البته هستند کسانی که این امر را تعبیر به عدم علاقه می‌نمایند که قطعاً دور از واقعیت است، مضافاً اینکه به طور کلی عواملی را به شرح آتی می‌توان نام برد که در عدم حضور افراد واجب‌التعلیم و ذیعلاقه در دوره‌ها و کلاسها تأثیر گذارند:

- الف - قطع و یا کاهش کمک‌های دولتی.
- ب - عدم النفع حاصل از اوقات مصروفه برای آموزش و عدم جبران آن.
- ج - اشتغال در بخش‌های مختلف و در اختیار نداشتن اوقات کافی.
- د - عدم تحصیلات کافی متناسب با دوره‌های آموزش.

هـ - عدم قوت فرهنگ تعاون و کار دسته‌جمعی.

و - تکرار مسایل، مباحث و گفتارهای گذشته.

ز - تقارن اوقات آموزش با فصول کاری افراد واجب‌التعلیم.

بنابراین با عنایت به مراتب پیش گفته

گسترده‌ای باید به عمل آید و تحقق این امر مستلزم استفاده از کلیه امکاناتی است که در این زمینه می‌توان به کار گرفت به علاوه شایان توجه است که دیگر نمی‌توان با روش‌ها و ابزار سنتی به امر آموزش در محدوده مورد نظر پرداخت، از این رو، روی آوردن به نظام‌های آموزشی پویاتر و کارآمدتر و فراگیر امری اجتناب‌ناپذیر است، بنابراین با عنایت به اینکه نظام آموزش حضوری در حال حاضر کافی به مقصود نبوده و بازدهی لازم را از نظر کمی و کیفی به دست نمی‌دهد، الزاماً بایستی در کنار و به موازات آن از نظامهایی که حداکثر بهره‌گیری از امکانات محدود کشور را ممکن می‌سازند و در کوتاه‌ترین زمان بیشترین بازده را با مخارج کمتر فراهم می‌آورند نیز استفاده به عمل آید.

قبل از پرداختن به نظام مورد بحث جا دارد به علل و جهات عدم کفایت نظام آموزش حضوری در بخش تعاونی اشاره داشت:

براساس تجارب چندین ساله و بررسیها و مطالعات انجام شده، این نتیجه بدست آمده که عده‌ای از مدیران، بازرسان، کارکنان و اعضاء تعاونیها، گرچه رغبت و علاقه کافی برای